

Артър Порджис
Саймън Флег и Дяволът

След няколко месеца напрегната работа по изучаването на безброй оцветени манускрипти, Саймън Флег успя да извика Дявола. Жена му, експерт по средновековието, му оказва безценна помощ. Самият той бе математик и не можеше да се справи със сложните латински термини от демонологията на десети век, но с изключителната интуиция на госпожа Флег целта бе постигната.

След предварителните взаимни любезности Саймън и Дяволът седнаха на масата за преговори. Гостът от ада беше унил, тъй като Саймън предварително отхвърляше и най-примамливите му предложения, лесно долавяйки в тях някаква сериозна опасност.

– А не може ли за разнообразие вие да изслушате едно мое предложение? – рече Саймън. – То поне със сигурност е без дяволии.

Дяволът обидено завъртя раздвоения край на опашката си.

– Защо не – сърдито се съгласи той. – Едва ли ще ми навреди. Чакам, господин Саймън.

– Имам само един въпрос – започна Саймън и Дяволът се усмихна дяволито. – Трябва да ми отговорите до двайсет и четири часа. Ако не успеете, ще ми платите сто хиляди долара. Не е много, ние тук работим с много по-големи мащаби. Никакви милиарди, никаква троянски Елени в тигрова кожа. Разбира се, ако спечеля, не трябва да си отмъщавате.

– Виж ти! – Дяволът чак подсвирна. – А какъв е вашият залог?

– Ако изгубя, за кратко време ще стана ваш роб. Но моля без никакви изтезания, казани, душевна погибел и тям подобни – би било прекалено много за някакви си сто хилядарки. Не искам също да навреждате на мои роднини или приятели. Впрочем – добави той след малко размисъл, – тук биха могли да бъдат допуснати изключения.

Дяволът се намръщи и нервно зачеса края на опашката си. Накрая пое толкова силно дъх, че чак физиономията му се изкриви, и заяви решително:

– Съжалявам, но аз се занимавам само с души. Роби си имам достатъчно. Ако знаете само колко безплатни и чистосърдечни услуги ми правят простосмъртните, направо ще ахнете! Та ето какво ще направим. Ако в уговореното време не успея да отговоря на вашия въпрос, вие ще получите не някакви си сто хиляди, а всякаква – разбира се, разумна – сума. Също здраве и щастие до края на дните ви. Ако ли пък отговоря на въпроса, тогава последиците са известни. Ето всичко, на което мога да се съглася.

Дяволът излови от въздуха запалена цигара и дръпна. Настъпи тържествено мълчание.

Саймън гледаше пред себе си, без да вижда; челото му беше плувнало в пот... Добре де, беше готов да заложил душата си, защото никой – нито човек, нито звяр, нито дявол – не могат да отговорят на неговия въпрос за едно денонощие.

– Включете в клаузата за здраве и щастие също моята жена и да си стиснем ръцете.

Дяволът кимна. Извади от устата си фаса, изгледа го с отвращение и го стисна между ноктите си – фасът стана бонбон, който Дяволът започна да смуче шумно и с явна наслада.

– Що се отнася до въпроса – продължи той, – на него трябва да има отговор, иначе договарът ни става невалиден. През средните векове обичаха да пробутват разни задачи. Например: в селото живее само един бръснар и той бръсне всички, които не се бръснат сами. Пита се: а кой бръсне бръснаря? Но както отбеляза по-късно Ръсел, думата „всички“ прави въпроса безмислен и той няма отговор.

– Моят въпрос е честен и не съдържа парадокс – увери Саймън.

– Прекрасно. Ще намеря отговора. Имате здрави нерви – продължи Дяволът мрачно, но доволно, и измъкна от въздуха лист пергамент. – Ако бях ви се представил в образа на чудовище, съчетаващо в себе си миловидността на горилата с грациозността на венериански звяр, едва ли бихте запазили този свой апломб и съм сигурен, че...

– От всичко това няма нужда – прекъсна го Саймън.

Той разгърна договора, убеди се, че всичко е според уговорката и извади джобно ножче.

– Момент! – спря го Дяволът. – Дайте да го дезинфекцирам. – Поднесе острието към устните си и започна да го нагрява до червено. – Сега вече може. И моля, втория ред отдолу, последният е мой.

Като постави подписа си с аристократичен размах, Дяволът разтри длани, огледа Саймън с откровено собственически очи и каза весело:

– Хайде, въпросчето! Като отговоря, поемаме. Трябва да посетя още един клиент, работа – до гуша.

– Добре – рече Саймън и въздъхна дълбоко. – Ето моят въпрос: вярна ли е или не великата теорема на Ферма?

Дяволът си глътна езика, но после дойде на себе си.

– Великата какво? Великата на кого?

– Великата теорема на Ферма. Математическа истина, която Ферма, френски математик от седемнайсети век, уж доказал. Но неговото доказателство не било записано и никой не знае вярна ли е теоремата, или не. – Когато Саймън видя мутрата на Дявола, устните му се изпъгнаха. –

Хайде, започвайте.

– Математика! – възкликни ужасен Рогатият. – Да не си мислите, че съм имал време за такива неща? Минал съм тривиум и квадравиум¹, но чак пък алгебра... Кажете – допълни Дяволът възмутен – честно ли е да задавате такъв въпрос точно на мен?

– Въпросът ми е съвсем простичък. Става дума за цели положителни числа.

– А какво е това положително число? – развълнува се Дяволът. – И защо в добавка трябва да е цяло?

– Да бъдем по-точни – продължи Саймън, пропускайки въпросите покрай ушите си. – Теоремата на Ферма твърди, че за всяко положително цяло число n , по-голямо от 2, уравнението $x^n + y^n = z^n$ няма решение в целите положителни числа.

– И какво значи това?

– Ама нали вие трябваше да отговорите!

– А кой ще бъде арбитър – вие ли?

– Не – благосклонно отвърна Саймън. – Не се смятам за достатъчно компетентен, макар да си блъскам главата вече няколко години. Ако донесете отговора, ще го представим в солидно математическо списание. Няма място за усукване – проблемът очевидно е решим: теоремата или е вярна, или не. И моля без никакви фокуси с многозначна логика. За двайсет и четири часа намерете отговора и докажете, че е правилен. В края на краищата за едно денонощие човек... извинявайте, дух... с вашите възможности може да понаучи доста от математиката.

– Помня колко нанаярно ми идваше с Евклид, когато го изучавах в Кембридж – тъжно отбеляза Дяволът. – Доказателствата ми никога не бяха верни, а уж истината си беше на повърхността, достатъчно е да погледнеш чертежа. – Стисна зъби. – Но ще се справя. И по-трудни задачи съм решавал, господин Саймън. Веднъж например отлетях на далечна звезда и донесох оттам един литър неутроний само за...

– Знам, знам. Вие сте майстор на подобни фокуси.

– Ега ти фокусите! – сърдито измърмори Дяволът. – Имах гигантски технически проблеми. Но да не ровим миналото. Отивам в библиотеката и утре по същото време...

– А, не! – твърдо го прекъсна Саймън. – Договора подписахме преди половин час. Трябва да се върнете след двайсет и три часа и половина. Не, не ви натириям – иронично допълни той. – Да изпием чаша вино,

1. Комплекси от науки, изучавани в средновековните училища.

да ви запозная с жена ми.

– По време на работа не пия и не се запознавам с чужди жени.

И изчезна.

В този миг влезе жената на Саймън.

– Пак си подслушвала зад вратата! – упрекна я той.

– Разбира се. И искам да знам, скъпи, дали този въпрос е наистина труден. Защото ако не е... Страх ме е, Саймън!

– Бъди спокойна, въпросът е труден – отвърна невъзмутимо Саймън. – Виж сега – продължи той с тон на лектор, – всеки лесно ще намери две цели числа, сумата от квадратите на които дават квадрата на трето число. Например $3^2 + 4^2 = 5^2$, тоест просто $9 + 16 = 25$. Ясно ли е?

– Тъх.

Тя пооправи вратовръзката на мъжа си.

– Но никой още не може да намери два куба, които при сумиране да дават също куб на число. Нито пък за по-висока степен. Е, може да няма. Но никой не го е доказал! Сега разбра ли?

– Разбира се. – Жената на Саймън винаги разбираше и най-трудните математически главоблъсканици. – Ще отида да направя кафе.

Четири часа по-късно те слушаха третата симфония на Брамс, когато Дяволът се яви отново.

– Изучих вече основите на алгебрата, планиметрията и тригонометрията! – обяви той тържествено.

– Бързо работите – похвали го Саймън. – Сега вече съм сигурен, че за вас не представляват никакъв проблем сферичната, аналитичната, проективната, дискриптивната и неевклидовата геометрия.

– Ама толкова ли са много? – изстена Дяволът с отпаднал глас.

– О, това не е всичко! – Саймън имаше вид на човек, който прави тържествено съобщение. – Неевклидовата ще ви хареса. Там няма нужда да се оправяте с чертежи. Пък и без това не се разбирате с Евклид...

Дяволът въздъхна, избледня като стара филмова лента и изчезна. Жената на Саймън започна да се киска.

– Скъпи, мисля, че ще спечелиш!

– Шшт, последно действие! Великолепно.

След още шест часа в стаята припламна, появи се облаче дим и Дяволът отново цъфна. Имаше черни кръгове под очите.

– Минах всички ония геометрии – рече той с мрачно задоволство. – Сега ще ми е по-лесно. Вече съм готов да се захвана с вашата малка главоблъсканица.

Саймън поклати глава.

– Твърде прибързано... Вероятно сте пропуснали такива фундаментални методи като анализ на безкрайно малките, диференциалните уравнения и пресмятането на крайни разлики. След това има още...

– Нима всичко това е нужно?

Дяволът седна и започна да разтрива подпухналите си вежди. Не можа да скрие прозявката си.

– Не знам със сигурност – безразлично отвърна Саймън. – Но хората, които са бачкали над тази „малка главоблъсканица“, са пробвали всички раздели на математиката. А задачата още не е решена. Бих предложил...

Но Дяволът явно не беше настроен да слуша съвети. Този път изчезна, без дори да стане от стола. И го направи доста несръчно.

– Изглежда уморен – коментира госпожа Саймън. – Горкичкият дявол...

* * *

Настъпи утрото на следващия ден. По-подходяща за този час беше музиката на Бах.

– Ако до десет минути не дойде с решението, ние сме победили – каза Саймън. – Все пак му давам дължимото. Може да завърши математика с отличие за един ден, дори да стане доктор на науките.

Чу се съскане, появи се червено облаче с формата на гъба, замириса на сярата. На килимчето седеше Дяволът и шумно издишваше кълбета пара. Раменете му бяха увиснали, очите – пълни с кръв. Лапата му, все още стиснала свитък листчета, трепереше.

Мълчаливо захвърли листите на пода и започна яростна да тропаша с раздвоените си копита. Накрая, като изтощи целия си заряд, се успокои.

– Спечелихте, Саймън – прошепна Дяволът, гледайки го с незлобливо уважение. – Дори аз не мога за толкова кратко време да изуча математиката дотолкова, че да реша тази проклетата задача. Разлагане на множители, идеални числа... Знаете ли, дори най-добрите математици от другите планети – а те са много по-напреднали от вас! – не са намерили решението. Един младок от Сатурн, малко прилича на гъба с патерици, решава наум диференциални уравнения с частни производни, ама и той си направи пас. – Дяволът въздъхна. – Бъдете здрав!

И мигом изчезна. Явно беше дяволски уморен.

Саймън радостно целуна жена си. Но тя го изгледа с недоволна гримаса.

– Какво има още?

– Нищо, нищо... Разбираш ли, бих искал да се запозная с неговата работа, да разбера колко близо до решението е отишъл. Аз толкова години си блъсках главата...

Не успя да завърши, защото Дяволът отново се появи в стаята. Имаше вид на объркан и притеснен.

– Тук забравих... – промърмори. – Ах, ето ги...

Старателно започна да събира разхвърляните листи и да ги приглажда.

– Тази работа се оказа увлекателна. – Избягваше да поглежда Саймън. – Ако можеш да докажа една простичка лема! – Като видя, че върху лицето на Саймън пламна огъня на интереса, продължи, сякаш извинявайки се: – Слушайте, професоре, вие също сте работили върху тази задача. Да сте ползвали непрекъснати дробни? Без съмнение Ферма ги е ползвал и... Може ли да останем насаме?

Последното беше за госпожа Флег. Дяволът се настани до Саймън, мушна опашката под стола и разтвори изпъстрените с математически знаци листи.

Госпожа Флег въздъхна. Потънал в размисъл, Дяволът ѝ се стори някак познат – беше досущ като стария професор Аткинс, колега на мъжа ѝ от университета. Когато двама математици потънат в решението на някаква привлекателна и мъчителна задача, тогава те...

Тя покорно излезе от стаята с кафеварката в ръце.

КРАЙ

© 1954 Артур Порджис

Arthur Porges
The Devil and Simon Flagg, 1954

Източник: <http://sfbg.us>

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/84>]